

İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİNDE BULUNAN BEŞ ADET FİGÜRLÜ YUNAN VAZOSU

MÜKERREM USMAN

I. T. Ü. Mimarlık Fakültesi San'at Tarihi Asistanı

Bu yazımla İstanbul Arkeoloji Müzesine satın alınma yoluyla girmiş olan beş parça Yunan vazosunu ilim dünyasına tanıtmak istiyorum. Bu vazoları inceleyip neşretmeme müsaade eden İstanbul Arkeoloji Müzesi müdürü sayın Bay Aziz Ogan'a, son derece kolaylık gösteren Müze idaresine ve desen ve fotoğrafları hazırlayan arkeoloji öğrencilerinden Bayan Türkân Orkon ve Bay Nejat Arda'ya burada teşekkür etmeği bir vecibe bilirim.

Vazoların hepsi Batı Anadolu'da bulunmuş ihraç mallarıdır. Topraklarımızda nâdiren bulunan bu eserler, oldukça iyi muhafaza edilmiş vaziyette olduklarından ayrıca değer kazanmaktadır. Yalnız antikacılardan satın alındıklarından bulunış yer ve vaziyetleri bilinmemektedir. Şu halde bu buluntuları inceleyip tarihlendirebilmemiz için elimizde "benzer eserlerle mukayese," metodundan başka birşey kalmıyor.

Aynı zamanda elimizdeki parçaların herbiri çeşitli vazo tiplerinden birini ve vazo san'atının ayrı bir devrini temsil ettiğinden bunları tetkik etmekle eski Yunan boyalı keramik san'atını devirler boyunca gözden geçirmiş oluruz.

1. Lekythos veya Oinochoe. İnv. No. 7314 (Res. 1a - 1b). Birçok parçanın yapıştirılmasıyla imkân nisbetinde tamamlanmış olan bu vazo 28 sm. yüksekliğinde, 10 sm. kutrundadır. İnce bir kilden itinalı bir şekilde yapılmış ve pişirilmiştir. Bilhassa iç cidarında torna izleri çok bellidir. Vazonun kendi renginde yani pembemsi bir astarı vardır. Üzeri siyah-kahverengi bir boyanın ince bir fırça ile sürülmesi suretiyle siyah figür tekniğinde bezenmiştir. Teferruatın belirtilmesinde incision'dan istifade edilmiştir.

Vazonun boynunu Korint eserlerinde karakteristik olan şua şeklinde açılan hatlar kaplamaktadır. Omuzda, figürlü kısmın üze-

rinde, noktaların birleştirilmesinden yapılmış bordür ve lotus-palmetten ibaret (Res. 2) girift bir bitki motifi bulunmaktadır.

Hayvan figürleriyle süslenmiş olan karın kısmını ele alacak olursak; bütün figürlerin stilize edilmiş olduğunu ve şiddetli bir hareket motifinin gösterilmiş olmasına rağmen cansız resmedildiklerini görürüz. Kompozisyon tamamen simetrik. Ortada iki aslan figürü tarafından parçalanmış bir karaca veya geyik figürü bulunmaktadır. Hayvanın boynuzu yoktur; kulak, göz, boyun, ayak tırnakları mahkûk hatlarla gösterilmiştir.

Geyiğin iki tarafındaki aslanların başları vücutlarına göre biraz büyük ve ön ayakları anormal şekilde kısaltılmış olarak gösterilmiştir. Yele, göz, kulak, dişler ve tırnaklar, itinalı bir şekilde hakkedilerek belirtilmişlerdir. Kuyruklar büyük bir kavis yaparak geriye doğru kıvrılmaktadır. Aslanların arkasında, boşluğu doldurmak üzere, sırf dekoratif maksatla yerleştirilmiş bir rozet bulunuyor.

Aslanların gerisinde ortada, rozetin tam altında gayet kalın ve kaba yapılmış, kanatları açık, sola doğru uçan bir kuş vardır. Göz, gaga, kanat ve kuyruk tüyleri incision'la belirtilmiştir.

Biliyoruz ki M. ö. VII. yüzyılda Doğu san'atının ticaret yoluyla Yunan dünyasına tesir etmesi neticesinde san'atta Şarkkârî (Orientalisant) devre başlıyor. Bu devrede geometrik devrin düz çizgileri yerlerini yuvarlak çizgilere bırakır. Tasvirler daha çok hacim kazanır. Umumiyetle esas figür, vazunun en çok göze çarpacak yerine yerleştirilir. Siyah figür ve incision tekniği revaçtır. Vahşi hayvan resimleri, Doğudan gelme fantastik figürler ve lotus, palmet gibi Doğu nebatlarından müteşekkil girift bitki bezemesi büyük rol oynar. Bu devirde Yunan dünyasında muhtelif üslûplar taşıyan muhtelif merkezler vardır. Bunların başlıcaları Batıda pek fazla esans ve dolayısıyla vazo ihraç eden Korint, doğuda Milet, Samos ve Naukratis'dir. Attik keramiği ise daha henüz Korint vazoları kadar yayılmamıştır.

Bizim vazo üzerindeki motiflerin benzerlerini şu vazolar üzerinde buluyoruz:

a) Atinada bulunan siyah figürlü lekythos (E. Haspels, *Attic Black-figured Lekytoi*, lev. X, No. 1; lev. XII, No. 1) elimizdeki vazunun tamamen benzeri bir kompozisyon ihtiva etmektedir (Resim. 3). Bir geyiğe hücum eden siyah figür tekniğinde yapılmış iki aslan.. Gerek bu şekilde tertiplendirilmiş üçlü hayvan grupları

gerek antitetik vaziyette duran aslan resimleri bu devirde pek revaçtadır.

b) Louvre Müzesinde bulunan M. ö. VII. yüzyıla ait bir hydriakalpisin (E. Pottier, *Vases Antiques du Louvre*, s. 65, lev. 54, no. 734) üzerindeki bir boğayı omuzundan parçalayan iki aslan kompozisyonu, İstanbul Müzesindekinin tam bir eşidir. Bu vazo da siyah figür ve hâkketme tekniğinde yapılmıştır.

c) Delosda Heraion hafriyatında bulunmuş siyah figürlü bir Korint alabastronu (C h. D u g a s, *Les Vases de l'Heraion*, lev. XXX, LXV, res. 447) üzerinde antitetik vaziyette duran iki aslan, teknik ve işçilik bakımından bizim vazunun aslanlarına çok benzemektedir, yalnız burada dişi aslanlar resmedilmişlerdir. Bundan başka vazodaki boşlukları doldurmak maksadıyla yapılan lotus çiçekleri ve rozetler de aynıdır.

d) British Museum'da bulunan M. ö. VII. yüzyıla ait Attik menşeli Burgon krateri (E. P f u h l, *Malerei und Zeichnung der Griechen*, III, res. 82) kompozisyon, teknik ve bilhassa aslanların işlenişindeki benzerlik büyüktür. Vazodaki boşluklar bizim vazoda olduğu gibi rozetlerle doldurulmuştur.

Aslanların parçaladıkları geyik M. ö. VII. yüzyıl Rodos Kameiros vazolarında görülen geyik ve keçileri andırır.

Vazomuzun arka tarafında görülen kuşun benzerlerine de bu devir sanatında çok rastlanır.

e) Delos Heraion'unda bulunmuş siyah figür tekniğinde bir Korint alabastronu üzerinde (C h. D u g a s, *Les Vases de l'Heraion*, lev. XXIX, res. 412) karşılıklı duran iki sfenks arasında sağ tarafa doğru uçan bir kuş görülmektedir. Boşluklara birçok motifler sıkıştırılmıştır.

f) Louvre'da bulunan İtalya'dan gelme İyonya hydriası olup (E. Pottier, *Vases Antiques du Louvre*, lev. 52, no. 698) önünde aslan avı, arkasında işçilik itibariyle pek benzer bir kuş tasviri ihtiva etmektedir. Vazo, M. ö. VII - VI. yüzyıla aittir.

Vazomuzun omuz kısmında gördüğümüz lotus ve palmetlerden müteşekkil girift bitki motifi ise M. ö. VII. ve VI. yüzyıl bezeme sanatının tipik örneklerindendir ve sayısız benzerleri mevcuttur. Misal olarak şu eserleri gösterebiliriz:

g) Louvre Müzesinde bulunan san'atkâr Sophilos'a ait bir dinos (E. Haspels, *Eski Yunan boyalı keramiği*, lev. XVIII, no. 2).

h) Atina Milli Müzesinde bulunan Vruvadan getirilme bir lekanis (*Athenische Mitteilungen*, 1937, lev. 45).

İstanbul Müzesindeki vazo, teknik, işçilik ve motif bakımından M. ö. VII. yüzyılın sonu yahut VI. yüzyılın başı şarkkârî vazolarla aynı hususiyetleri taşır. Kilin rengi, yapılış, vazunun boyundaki şua şeklindeki hatlar, vazunun ithal malı olarak Anadolu'ya girmiş bir Korint eseri olduğunu isbat etmektedir. Benzer kaplarla mukayese neticesinde vazoyu M. ö. VII. yüzyılın sonuna yahut VI. yüzyılın başına tarihlendirmek mümkündür.

2. 14 sm. Basık *Lekythos*. Inv. No. 7153, (Res. 4a - 4b ve 5). 14 sm. yüksekliğinde olan bu iyi pişirilmiş ve itinalı yapılmış vazunun ayak kutru 4,8 sm. dir. Figürlerle bezenecek olan omuz ve karın kısmı turuncu bir astarla örtülmüş, kalan kısımlar ise parlak siyah bir boya ile karartılmıştır. Resimler, taslak çizgileri üzerine siyah boya ile siluet halinde yapılmıştır. Boyanın sürülüşü, çizgilerin kazılışı gayet temiz ve vazıhtır. Yalnız ağız ve kulp eksiktir.

Omuz kısmında ortada, vazo kulpuna tam karşı gelen yerde siyah-kırmızı boya ile yapılmış bir palmet ve iki yanında simetrik iki insan figürü vardır. Elbiseler uzundur ; boyun, yaka, etek ve elbisenin yan tarafında mahkûk hatlar göze çarpmaktadır.

Karın kısmında iyi hesaplanmış, simetrik bir kompozisyon buluyoruz. Siyah kısmı müteakip kırmızı bir zemin çizgisi üzerine basan beş figürden ortadaki profilden gösterilmiş, sola dönük bir hoplittir. Başında sorguçlu bir miğfer, sağ elinde ucu aşağıya dönük bir mızrak ve sol elinde vücudunu örten yuvarlak bir kalkan, bacaklarında ise dizlikler taşımaktadır. İki sıra mahkûk hat, üzeri tezyinatsız olan kalkanın dış kenarını tebarüz ettirmektedir. Muharibin yüzünde ve miğferde teferruat hâkkedilmiş çizgilerle gösterilmiştir. Orta figürün iki yanında antitetik bir şekilde konulmuş, uçları yukarıya dönük mızraklar taşıyan ikişer giyimli erkek figürü bulunuyor. Elbiselerin teferruatı belli olmamakla beraber yaka ve kollarda mahkûk hatlar göze çarpmaktadır. Ayaklar çıplaktır.

Lekythos (λήκυθος), içinde yağ taşınan bir şişe demektir. Yunan keramik san'atında *lekythos*, ilk defa M. ö. VII. yüzyılın sonunda ayaklı alabastron şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunlar bazan

esans ve yağların muhafazası için günlük hayatta kullanılmakla beraber, esas itibariyle mezarda ölünün yanına bırakılırlardı. Bu devirde lekythoslar basık ve kabadır. Boyunları kısa veya hiç yoktur. Ağız ve ayak sonradan vazoya ilâve edilmişlerdir. M.ö.VI. yüzyılın ortalarında ise omuzlarında keskin bir açığı meydana getiren, silindir şeklindeki gövdeleri aşağıya doğru birden yuvarlaklaşan narin lekythos tipi revaçtadır. İlk lekythoslar siyah figürlerle bezenmişlerdir. Kırmızı figürlü lekythoslar nâdirdir. M. ö. V. yüzyıldan itibaren üzerleri beyaz astarla kaplı, çizgi tekniğinde süslenmiş, daha ziyade mezar eşyası olarak kullanılan lekythoslar ortaya çıkmış ve ilk şekillerin yerlerini almışlardır.

İlk basık lekythos tipinde ağız, dışarıya doğru açılan düz bir kenar şeklindedir. Ayak da elimizdeki nümûnede olduğu gibi meyilli bir şekilde daralır ve yuvarlak bir kurs üzerine oturur. Elimizdeki parçanın hernekadar ağız mevcut değilse de çıkışından boynunun çok kısa olduğu anlaşılıyor.

Siyah figürlü lekythoslardan bazılarının omzunda, burada görüldüğü gibi palmetler bulunur. İnsan hayatından sahneler nakledenleri nâdirdir. Bu kabil vazolar daha ziyade hayvan ve nebat figürleriyle bezenmişlerdir. Bizim vazonun benzerleri şunlardır:

a) Bursa Müzesinde bulunan ve Çanakkaleden getirildiği söylenen vazo parçası. Inv. No. 787. (Res. 6). Kırık parça, inhina ve büyüklüğünden tahmin edildiğine göre bizimkine benzer bir lekythosa aittir. Aynı şekilde giyinmiş ve aynı şekilde sıralanmış muharip ve giyimli erkek figürleri ihtiva ettiği gibi, kilin ve astarın rengi, boyanın sürülüş tarzı, teknik ve teferruatın çizgilerle gösterilmesi vazo ile tevafuk etmektedir.

b) Fransada Compiègne'de Musée de Vivenel'de bulunan siyah figürlü basık Korint lekythosu (*Corpus Vasorum Antiquorum*, C. V, A., lev. III, no. 6). Aynı sarımtırak kilden yapılmış ve turuncu renkte astarla kaplanmış olan kabın şekli (Res. 7) İstanbul Müzesine çok benzer. Omuzda aynı palmet ve siyah figür tekniğinde yapılmış simetrik iki giyimli erkek resmi vardır. Karında sola müteveccih, profilden gösterilmiş, Korint miğferli, yuvarlak kalkan ve dizlikli iki hoplit ve karşısında uzun elbise ve manto giymiş, ellerinde mızrak tutan üç erkek figüründen ibaret beş figürlü bir kompozisyon bulunmaktadır. Muhariplerin mızrakları aşağıya doğru,

giyimli figürlerinkiler ise yukarıya doğru tutulmuştur. Figürlerin hepsi bir zemin çizgisi üzerine basmaktadır. Teferruatın belirtilmesinde incision ve kırmızı boyadan istifade edilmiştir.

c) British Museum'da bulunan M. ö. VI. yüzyıla ait siyah figürlü bir Attik amphorası (*Corpus Vasorum Antiquorum*, Great Britain, fasc. 4, lev. 45, no. 4 a) üzerinde Korint miğferi ve yuvarlak kalkan taşıyan iki hoplit, sola müteveccih olup mızraklarının başını aşağıya doğru tutmuş olarak ayakta durmaktadır. İki yanda bulunan uzun hiton ve kimaton giymiş erkek figürlerinin de ellerinde mızraklar vardır.

d) Amerikada Gallatin Koleksiyonunda bulunan siyah figürlü Attik amphorası (*Corpus Vasorum Antiquorum*, U. S. A. Gallatin Collection, lev. IV, no. 2) sorguçlu Korint miğferi giymiş, yuvarlak bir kalkan ve ucu aşağıda çifte mızrak taşıyan bir hoplit göstermektedir. Bunun yanında bir okçu ve etrafında aynı şekilde giyinmiş erkek figürleri vardır.

e) Aynı koleksiyonda bulunan siyah figürlü başka bir amphora tamamen bir evvelkine benzer bir kompozisyon taşımaktadır. (*Corpus Vasorum Antiquorum*, Gallatin Collection, lev. V, no. 4).

f) Amerikada Princeton'da bulunan M. ö. VI. yüzyıla ait siyah figürlü Attik amphorası arkasında (C. R. Morey, *The Arming of an Ephebe on a Princeton Vase*, American Journal of Archaeology, 1907, s. 143, lev. 11) sorguçlu miğfer, yuvarlak kalkan ve aşağıya doğru tutulmuş mızrağıyla bir hoplit ve yanında köpeği görülüyor. Bizim vazo ile birçok benzerlikler gösteren bu vazunun ön tarafında bir efebın silâhlendirilmesi gösterilmiştir.

Vazomuzun üzerinde gördüğümüz hoplit kıyafeti M. ö. VI. yüzyılda Yunanistanda taşınan kıyafet, silâh ve techizatın tipik bir nümunesidir. Bunu daha birçok benzer vazo üzerinde de tesbit etmek kabildir. Hattâ siyah figürlü bir VI. yüzyıl amphorasında (H. Bloesch, *Antike Kunst in der Schweiz*, lev. XIV, XVII) Heraklesin öldürdüğü Geryones adlı dev bile bu şekilde giydirilmiş ve silâhlendirilmiştir. Sorguçlu ve yanaklı miğfer esas itibariyle Korint şehrinde kullanılmışsa da başka Yunan şehirlerinde de giyilmiştir.

Muhariplerin mızraklarını aşağıya doğru tutmaları ve etrafı-

rındaki sivil figürlerle konuşmaları, burada bir mücadelenin bahis mevzuu olmayıp belki bir harbe gidiş veya M. ö. VI. yüzyılda Yunanistan'da pek revaçta olan efebelerin ihtiyarlar ve halk meclisi huzurunda ilk defa silâhlendirilmelerini gösteren törenin resmedildiğine işaret eder. Uzun elbise ve üzerinde manto taşıyan sivillerin de ellerinde mızrak tutmaları, bu fikrimizi kuvvetlendirmektedir. Bu geleneğe antik kaynaklarda çok sık rastlanır.

Vazomuzda görülen kıyafetler, siyah figür ve incision tekniği, hattâ kabın tıknaz şekli bize bu eserin M. ö. VI. yüzyıla ait, pek muhtemel olarak Korint mamûlu olduğunu gösteriyor.

3. *Lekythos*. İnv. No. 7321 (Res. 8 - 9).

46,5 sm. yüksekliğinde, narin bir silindir şeklinde olan bu lekythosun ağız kutru 8,5 sm., ayak kutru 8 sm. dir. Bütün parçaları mevcut olup yapıştirilmiştir. Evvelâ vazunun karın kısmına beyaz bir astar sürülmüş, sonra parlak siyah boya ile boyun, ağız, omuz ve ayak karartılmıştır. Boya, satha mekanik bir surette, köşe ve kenar yerlere ise fırça ile sürülmüştür. İlk önce sivri uçlu bir fırça ve kırmızımtırak kahverengi bir boya ile figürlerin konturları yapılmış, çıplak kısımlar ve elbiselerin boyası sonradan konulmuştur. Desen bugün güç farkedilecek kadar siliktir. Renkler arasında aynı kırmızının muhtelif nüansları, açık mavi ve beyaz kullanılmıştır.

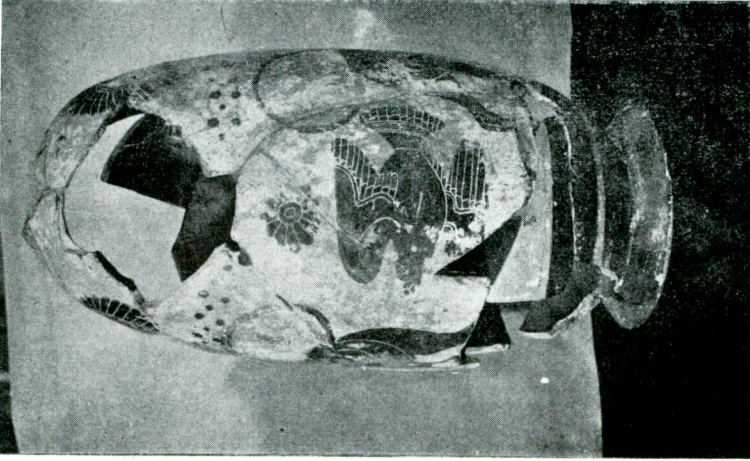
Boyun kısmında dekoratif bir bordür ve girift bitki süsleri, karında ise simetrik olarak tertiplendirilmiş bir ev içi (interieur) sahnesi vardır. Ortada sola müteveccih bir sandalya üzerinde ince kumaştan yapılmış hiton giymiş, mantolu bir kadın figürü oturmaktadır. Yüzü profilden, vücudu ise 3/4 cepheden gösterilmiştir. Saçları topuz halinde tepesine toplanmış ve bir şeritle bağlanmıştır. Yüz, göz, ağız ve bilhassa el gayet güzel, temiz ve doğru çizilmiştir. Hiton yuvarlak yakalı, kısa kollu, beyaz, manto ise kahverengine çalan kırmızıdır. Kucağına toplanmış elbisenin kıvrım kütleleri yere kadar sarkan kadın sağ elini omuz hizasına, öne doğru kaldırmış olup sol elinde bir çubuk veya buna benzer bir eşya tutmakta ve hizmetçilerinin yardımıyla tuvalet yapmaktadır. Önünde ayakta duran aynı şekilde giyinmiş bir kadın elindeki vazoyu oturan kadın figürüne uzatmaktadır. Alabastronun çizgi halindeki süslerini resimde farketmek mümkündür.

Bunun mukabilinde, oturan kadının arkasında duran, profilden resmedilmiş kadın figürü, uzun kollu hiton ve himation giymiş, saçlarını yukarıya doğru toplamıştır. Kulaklarında küpeler vardır. Bütün hitonların eteklerinde açık mavi boya kalıntıları göze çarpmaktadır.

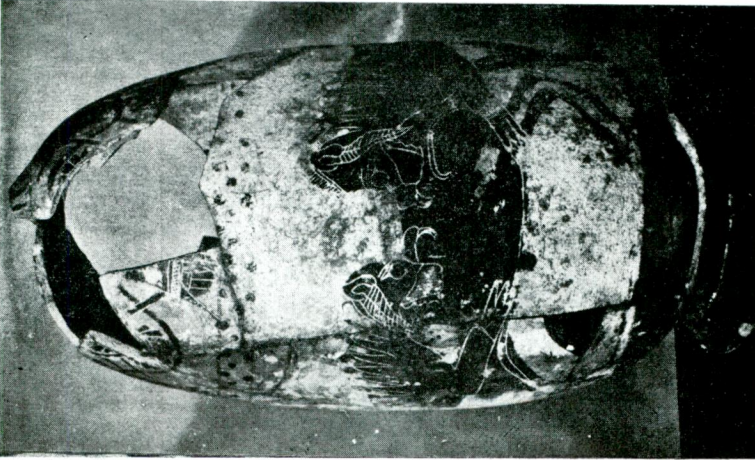
Üzeri beyaz astarlı çizgi tekniğinde bezenmiş lekythos tipi, M. ö. V. yüzyılın başında ortada görülmeğe başlamıştır. Kırmızı figürlü tip ise bunun yanında rağbet bulamamıştır. Mezar eşyası olarak kullanılan bu beyaz lekythoslar Attikte bütün V. yüzyıl boyunca pek çok miktarda imal edilmiş ve bunlar M. ö. IV. yüzyılın ilk on senesine kadar devam etmişlerdir. Bu vazolar çok defa yalnız süs olarak kullanılırlar. İnce kulpları, uzun şekilleri ve hafif ateşte pişirmekten mütevellit mesamatlı cidarlarıyla pratik hayatta yer alamazlar. Ekseriya kadınların buldukları dairelerde durduklarından, üzerlerinde kadınların hayatına ait sahneler ve V. yüzyılın ortalarından itibaren cenaze sahneleri görülür; erkeklere ait sahnelere pek tesadüf edilmez. Attikten başka yerlerde yapılmış olan lekythoslar (Eubeia, Sicilya, Rodos, Korint) tekniklerindeki kabalıktan dolayı hemen farkedilebilirler. Attik lekythosları ise bu devirde çok tutunmuşlar ve her yere ihraç edilmişlerdir.

Keramik üzerinde, figürlerin daha iyi görülebilmeleri için beyaz bir fon elde etmenin faideleri aşikârdır. Fakat bu iş için sarfedilen gayretler uzun zaman boşa gitmiştir. Çünkü vücuda getirilen kireçli sıva ince bir tabaka halinde kalıyor ve az zaman sonra bozuluyordu. Bu yüzden beyaz astar hususî surette imâl edilen ve gûnalük hayatta kullanılmıyan beyaz lekythoslar grubuna inhisar etmiştir. Beyaz astarın kullanılması takriben M. ö. 500 tarihlerinde başlamış ve iki yüz yıl devam etmiştir. İlk vazolarda bu astar kirlî sarı renkte olup, sathı gayet düzgün olmasına rağmen parlak değildir; geç nümünelerde ise, bizim elimizdeki nümünede olduğu gibi, sarımtırak beyaz ve parlak cilâh olup sıkı bir şekilde vazunun gövdesine yapışmıştır. Beyaz astar ve çizgi tekniği tabiatıyla birbiriyle son derece yakından ilgilidirler.

Elimizdeki beyaz lekythos, vücut yapısı bakımından M. ö. V. yüzyılın ikinci yarısına aittir. Ağız ilk nümünelerde olduğu gibi düz bir kenar halinde değil, dışarıya doğru açılan bir çan şeklindedir. Boyun çok dardır. Gövde narin bir silindir şeklinde aşağıya doğru iner ve dipte yumurta şeklini alır. Ayak da ilk nümüneler-

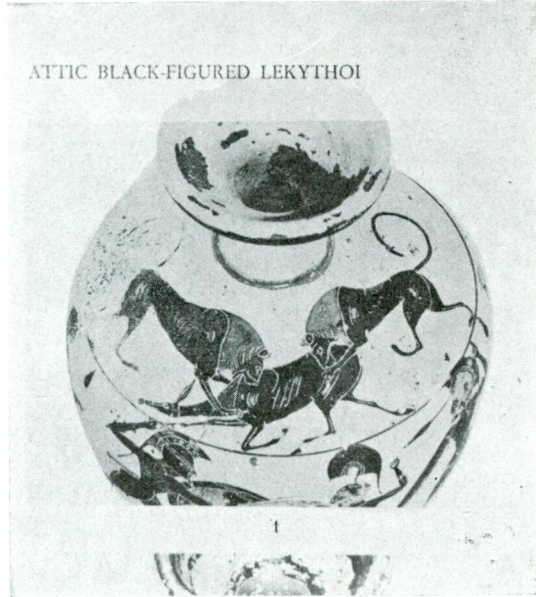
Res. 1 b — 7314 No. lu Lekythos veya
Oinochoe.
(Arka yüzü)

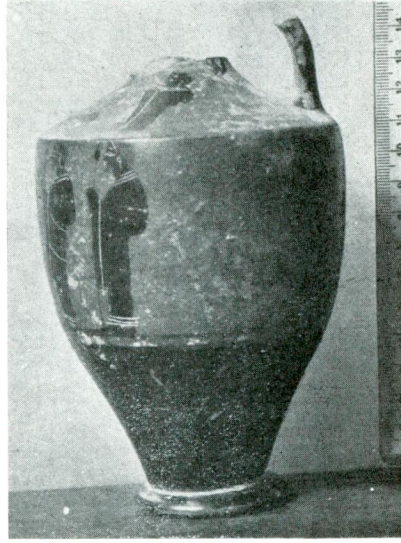
Res. 1 a — 7314 No. lu Lekythos veya
Oinochoe.
(İstanbul Arkeoloji Müzesi)

Res. 2 — İstanbul Arkeoloji Müzesi, 7314 inv. No. lu vazunun açılmış figürlü tezyinatı.

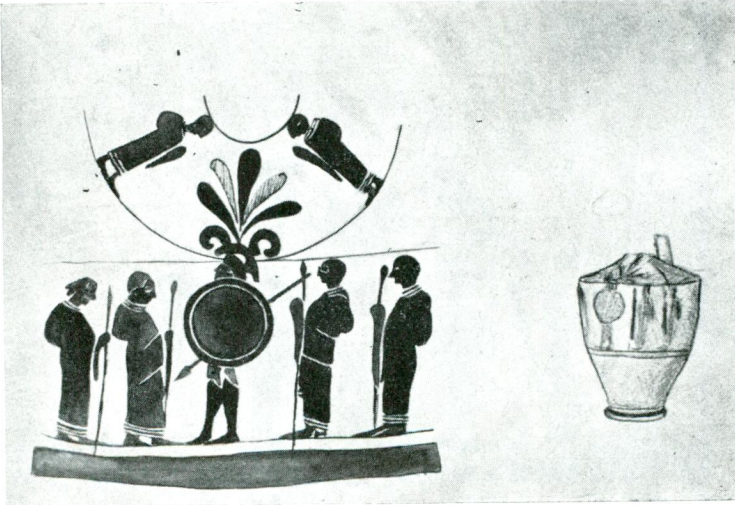
Res. 3 — Atina'da bulunan siyah figürlü Lekythos.
(E. Haspels. Attic Black-Figured Lekythoi, Lev. XII, 1)

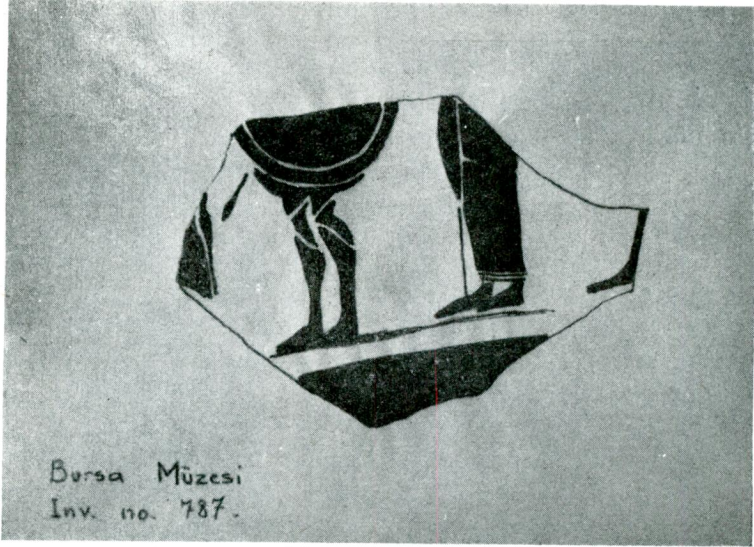
Res. 4 a.

Res. 4 b.

İstanbul Müzesindeki basık Lekythos.
(Inv. No. 7153)

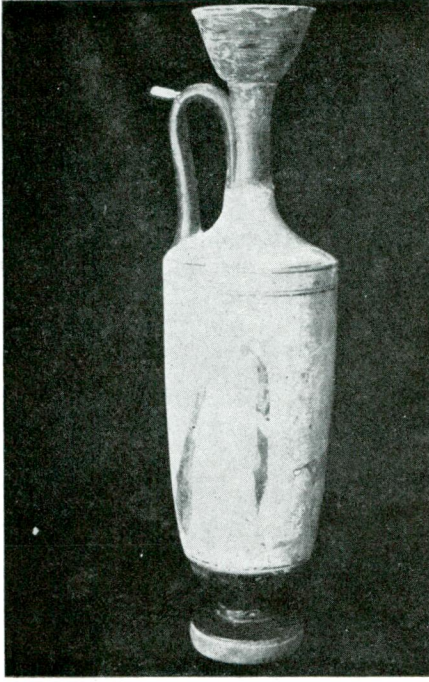
Res. 5 — İstanbul Müzesi. Siyah figürlü basık Lekytho'sun tezyinatı.
(Inv. No. 7153)

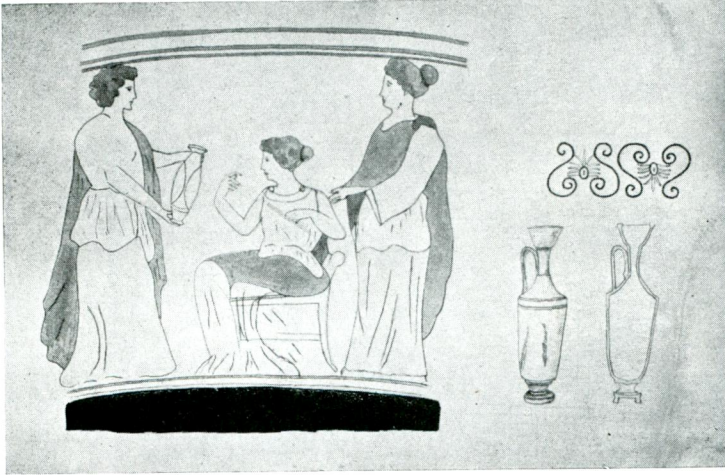
Res. 6 — Bursa Müzesindeki fragment.
(Inv. No. 787)

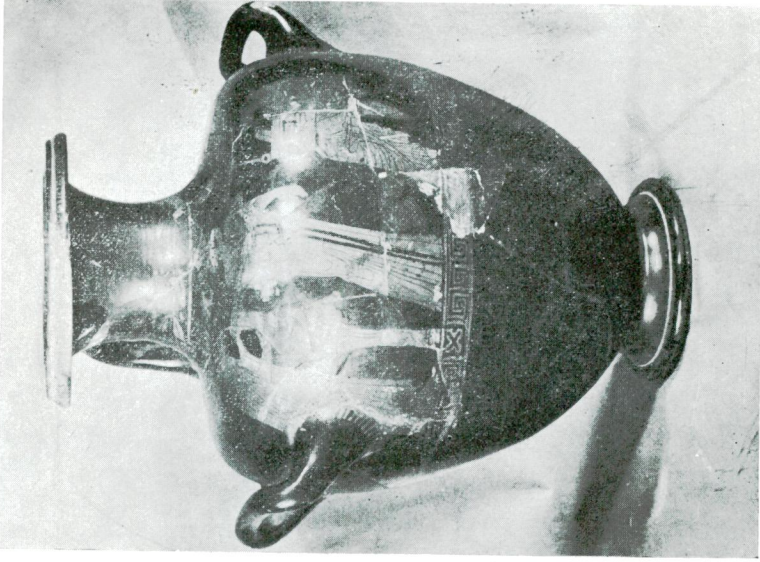
Res. 7 — Compiègne Müzesinde bulunan siyah figürlü baskık
Lekythos.
(C. V. A. France Musée de Compiègne Lev. 3, No. 6)

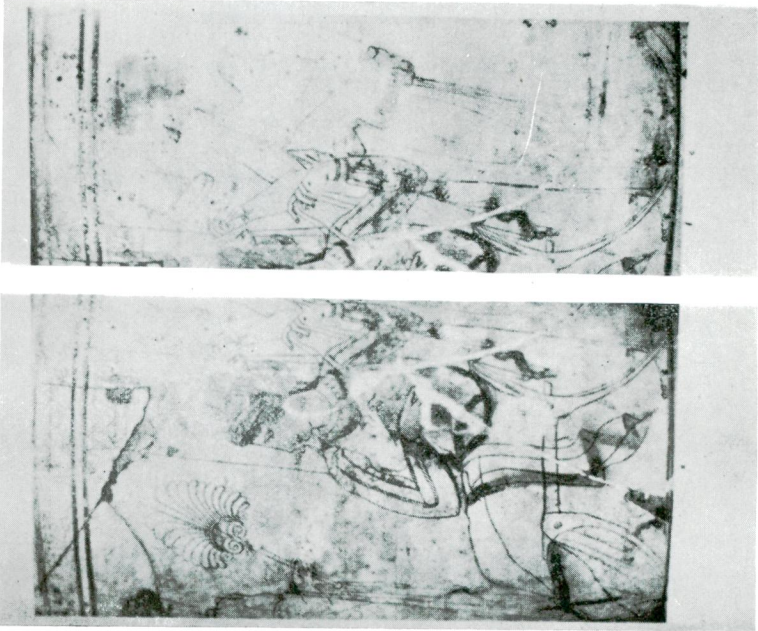
Res. 8 — İstanbul Müzesinde bulunan beyaz astarlı Lekythos. (İnv. No. 7321)

Res. 9 — İstanbul Müzesindeki beyaz astarlı Lekythos üzerinde polikrom tezyinat. (İnv. No. 7321)

Res. 11 — İstanbul Müzesindeki kırmızı figürlü
Kalpis.
(Inv. No. 7320)

Res. 10 — Louvre'da bulunan bir beyaz astarlı Attik
Lekythos.
(Encyclopedie Photographique de l'Art, cilt III, s. 46)

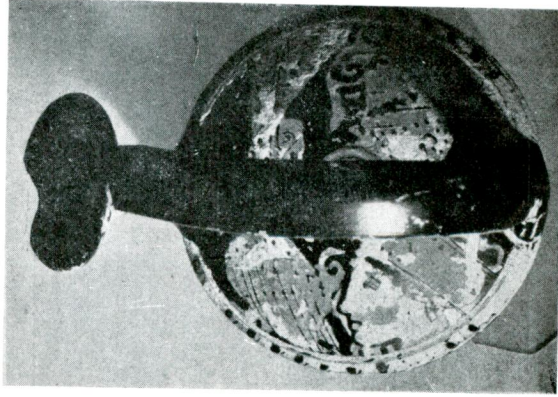
Res. 12 — İstanbul Müzesi 7320 İnv. No. lu Kalpis üzerindeki kırmızı figürlü tezyinat.

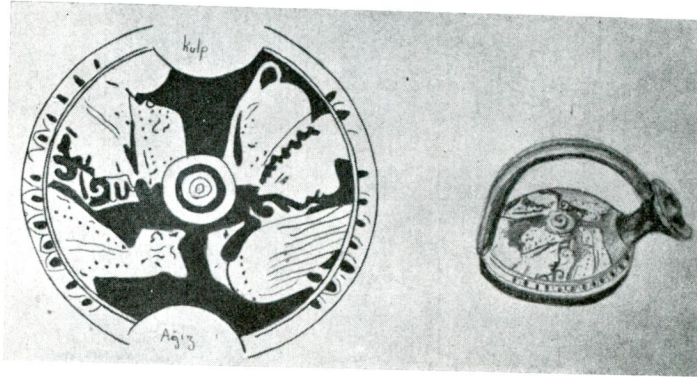
Res. 13 — British Museum'da bulunan kırmızı figürlü Attik Hydriasi.
(C. V. A. Great Britain. Brit. Mus. fasc. 6. Lev. 85/2).

Res. 14 — İstanbul Müzesinde bulunan askos.
(Inv. No. 7142).

Res. 15 — Aynı vazonun üstten görünüşü.

Res. 16 — Askos üzerindeki figürlü tezyinatın açılmış deseni.

de olduğu gibi hemen vücûda yapıştırılmamıştır. Ayağı teşkil etmek üzere ayrı bir yerde hazırlanan ortası delik bir kursun üzerine vazunun dibi oturtulmuştur. V. yüzyılın sonlarında bütün lekythoslarda yapıldığı gibi vazunun ayağı ve dibi arasına bir "toros" yerleştirilmiştir. Vazonun ayağının iç tarafının konkav olması da V. yüzyıl ikinci yarısının hususiyetlerindedir. Diğer Attik vazolarında olduğu gibi vazunun ağız, boyun, kulp ve gövdesinin aşağı kısmı siyaha boyanmıştır. Beyaz astarın siyah boyadan önce sürülmüş olduğu zannediliyor. Bu lekythosların geç nümûnelerinde sık sık görüldüğü gibi, bizim vazomuzda da tezyinatı havi kısım siyah kısımdan iki çift paralel çizgi ile ayrılmıştır. Yalnız omuzda ekseriya rastlandığı gibi palmet değil, başka bitki süsleri vardır.

Lekythoslar üzerinde pek sık bulduğumuz ev içi sahnelerinden kompozisyon bakımından bizim vazonunkine çok benzeyen birini görelim :

a) Louvre Müzesinde bulunan V. yüzyılın ikinci yarısına ait beyaz zemin üzerine çizgi tekniğiyle bezenmiş bir Attik lekythosunda bir kadın olan ölü (*Encyclopédie Photographique de l'Art*, III, s. 46) stelenin önünde bir sandalyada oturmakta, sağ eliyle iki kuş tutmakta, sol eliyle örtüsünü kaldırmaktadır (Res. 10). Önünde ve arkasında iki hizmetçi bazı vazolar, soldaki kadın ise yelpaze tutmaktadır. Saçlar, konturlar, kıvrımlar kırmızı ile gösterilmiştir.

Şu halde İstanbul Müzesindeki lekythos, vücut yapısı, teknik ve renk hususiyetleri, elbise ve saç modaları ve bazı teferruat bakımından M. Ö. V. yüzyılın ikinci yarısına ait bir Attik eseridir. Vazonun üzerinde oldukça nâdir rastlanan mavi rengin bulunuşu da bilhassa dikkate değer.

4. Kalpis. Inv. No. 7320 (Res. 11-12).

40,2 sm. yüksekliğinde, 16 sm. lik ağız kutru, 13 sm. lik ayak kutru olan bu vazunun bütün parçaları tam olarak yapıştırılmış ve iyi bir haldedir. Yapılış, pişiriliş ve boyanış mükemmeldir. Parlak siyah boya ile örtülmüş olan vazunun, yalnız ön tarafında kırmızı figür tekniğinde yapılmış figürlü sahne vardır. Teferruat çok ince bir fırça ile aynı renkte çizilmiştir. Ağız kenarında bir sıra "dil" motifi, vazunun boynunda yalnız ön tarafta zeytin dalını temsil eden yaprak ve yuvarlaklar bulunmaktadır. Vazonun

ön tarafında, yan kulplar arasında, omuz ve karın kısmında kırmızı figür tekniğinde yapılmış bir ev içi sahnesi göze çarpmaktadır.

Kompozisyonun iki orta figüründen birini teşkil eden oturmuş kadın figürü sola müteveccih ve profilden gösterilmiştir. Kucağında tuttuğu kapağı açık çekmecedan ziynet eşyası çıkarmaktadır. İnce kumaştan yapılmış kısa kollu bir hiton giymiştir. Zengin kıvrım kütleleri kucakta toplanarak aşağıya sarkmaktadır. Kucağındaki örtü, manto, oturduğu iskemlenin şekli, gayet vazih olarak belli olmaktadır. Önünde sağa müteveccih ayakta duran bir figür vardır. Yüz profilden, vücut 3/4 cepheden gösterilmiştir. Başındaki sakkos'un kenarından saçlarının uçları çıkmaktadır. Kısa kollu beyaz bir hiton giymiş olan bu kadın, oturan kadına bir vazö uzatmakta veya ayna tutmaktadır. Bunun arkasında, içinde işlenmemiş yün bulunan bir kalathos ve sağa müteveccih ayakta duran ikinci bir kadın figürü vardır. Başu açık olup, saçları ensesine ve omuzlarına dökülmektedir. Elinde şekli pek belli olmayan bir eşya tutmaktadır. Noksan olan bu kısım bir vazö olarak restore edilmiştir, fakat kadının yün sepetinden dışarıya yün çıkarmış olması da ihtimal haricinde değildir.

Sağda, sola dönük ayakta duran bir kadın figürünün başu profilden, vücudu cepheden gösterilmiş, saçları toplanmış ve bir şeritle bağlanmıştır. Üzerinde ince kumaştan yapılmış kısa kollu bir İyon hitonu vardır. Sağ elinde bir alabastron, sol elinde bir iğ tutmakta ve önündeki oturmuş kadın figürünün tuvaletine yardım etmektedir.

Sahne, bir ev kadınının tuvaletini canlandırmaktadır. Bu nevi kompozisyonlara Attik san'atında pek sık rastlanır. Kırmızı figürlü vazö san'atının en ileri olduğu devirde yapılmış olan bu vazö, ince işçiliği ile temayüz etmektedir. Figürler tek tek ve büyük olarak yapılmışlardır. Dikkat edilirse bunlarda zamanın son derece ilerlemiş olan heykeltraşlık san'atının tesirleri görülebilir. Bilhassa çok zengin elbise kıvrımlarıyla âdeta plâstik olarak gösterilmiş olan oturan kadın ve karşısında ayakta duran hizmetçiye ait bacaklar ve elbise kıvrımlarının işlenişinde Phidias ve muakkiplerinin tesirleri bârizdir.

Vazoda desenin alt kısmının bordürü de vazonun tarihlendirilmesi için bir ip ucu vermektedir. Meandr motifi öteden beri vazolar üzerinde görülmekte ise de vazomuzda görüldüğü şekilde

kesikli olarak kullanılması, ancak V. yüzyılın ortalarında başlayan bir yeniliktir. Meandr arasına böyle haçvarf işaretler sıkıştırılması, ilk defa Duris ve Brygos tarafından Atina'da ortaya atılmıştır. M. ö. V. yüzyılın ikinci yarısında bu örneği ihtiva eden vazolar arasında şu misaller gösterilebilir :

a) Münich'te bulunan bir Attik vazosu üzerinde (Furtwängler-Reichold, *Griechische Vasenmalerei*, lev. XIX) kurban edilmeğe hazırlanan bir hayvan ve bir kaba su boşaltan bir Nike görülmekte ve bu sonuncu figürün bacak vaziyeti ve kıvrımları bizim vazonun figürlerine benzemektedir.

b) V. yüzyılın ikinci yarısına ait bir Attik lekythosu (E. Haspels, *Eski Yunan boyalı keramiği*, lev. 56/2).

c) Bostonda hıfzedilen V. yüzyıl sonlarında yapılmış Attik menşeli bir krater üzerinde de aynı bordür vardır. (E. Haspels, *Eski Yunan boyalı keramiği*, lev. 49).

d) British Museum'da bulunan V. yüzyılın sonlarına ait olan kırmızı figürlü Attik hydriasi üzerinde aynı bordüre rastlıyoruz. Res. 13 (*Corpus Vasorum Antiquorum*, Great Britain, British Museum, fasc. 6, lev. 85/2).

Gördüğümüz misallerin bu sonuncusu, şekil, yapı, dudağındaki dil motifi, tezyinatının yalnız bir tarafta oluşu ve resmin kompozisyonu bakımından incelediğimiz kalpise son derecede benzenmektedir. Ortada, sağa müteveccih, uzun kollu hiton giymiş oturan bir kadın elinde çeleak tutmaktadır. Önünde yerde ve arkasında bizim kalpiste olduğu gibi içerisine işlenmemiş yün konulan kalathos'lar bulunmaktadır. Oturan figürün önünde kendisine çekmece uzatan, arkasında tuvaletine yardım eden birer hizmetçi figürü durmaktadır.

e) Gene British Museum'da bulunan benzer Attik kalpislerinden bir başkasının (*Corpus Vasorum Antiquorum*, Great Britain, fasc. 7 lev. 82/2) üzerinde aynı dil ve meandr motiflerini ve mümasil bir kompozisyon buluyoruz. Bu vazonun da yalnız bir tarafı bezenmiştir. Bizim kalpiste olduğu gibi bir sandalya üzerinde oturan, sola müteveccih bir kadın figürü ellerini ileriye doğru uzatmıştır. Kanatlı bir Eros kendisine doğru uçmaktadır. Kadının önünde yerde, İstanbul Müzesindeki kalpiste olduğu gibi yün sepeti bulunmaktadır.

f) Sonuncu vazonun tamamen benzeri bir kalpis (*Corpus Vasorum Antiquorum*, Great Britain, fasc. 7, lev. 82/3).

g) Amerikada Gallatin koleksiyonunda mevcut kırmızı figürlü Attik hydriasında ise (*Corpus Vasorum Antiquorum*, U. S. A. Gallatin Collection, lev. 24/2) uzun kollu hiton, himation, başına sakkos giymiş bir figür, çekmeceyi, önündeki ikinci bir kadın figürüne uzatmaktadır.

h) New - York Metropolitan Museum'da bulunan 12 cm. yüksekliğindeki kırmızı figürlü pyxis (G. Richter, *Three Vases in the Metropolitan Museum illustrating women's life in Athens*, American Journal of Archaeology, 1907, s, 417, res. 1, 2, 3) üzerinde, İyon sütunundan da anlaşılacağı gibi, bir ev içi ve muhtelif işlerle meşgul kadınlar resmedilmiştir. Evvelâ, sola dönük olarak bir iskemle üzerinde oturmuş, profilden gösterilmiş bir kadın figürü göze çarpmaktadır. İskemlesi, uzun kollu hitonu ve üzerindeki mantonun işlenişi İstanbul Müzesindeki kalpiste oturmuş kadın figürünü andırır. Kadın karşısında ayakta duran hizmetçisiyle birlikte yerdeki yün sepetinden aldığı yünü sarmaktadır. Arkasında ayakta duran başka bir hizmetçi vardır. Bunların elbiseleri kısa kolludur. Bilhassa bu üç kişilik grubun duruş vaziyeti elimizdeki vazonun kompozisyonunu son derece hatırlatmaktadır. Bu üç kişiden sonra aynı şekilde giyinmiş, elinde yün tutan oturmuş bir figür ve ayakta yün saran bir hizmetkâr gelmektedir, En nihayet, oturmuş, yalnız başına yün ayıran bir kadın buluyoruz. Bu vazoda görülen kadın kıyafetleri de İstanbul vazosundaki kıyafetlere çok benzemektedirler.

Analoji olarak gösterdiğimiz pyxis ve kalpisler hep V. yüzyılın ikinci yarısında, ev içi sahnelerinin revaçta olduğu devreye aittirler.

Şu halde elimizde bulunan M. ö. V. yüzyıl ikinci yarısına tarihlendirdiğimiz bu parça ile İstanbul Müzesi bu seriden yeni bir eser kazanmış oluyor.

5. Askos. Inv. No. 7142 (Res. 14, 15, 16).

13 sm. yüksekliğinde, 5,5 sm. lik ağız kutru, 12 sm. lik ayak kutru olan bu vazo, yalnız ağzın kenarındaki ufak kırık hariç, tamam bir vaziyettedir. Bezenmiş olan madalyonundan başka her ta-

rafı parlak siyah boya ile boyanmıştır. Üzerine sonradan yapışmış olan sıva bakiyeleri yüzünden desen vazih olarak görünmüyor.

Grekçe askos (ἄσκος) kelimesinin manası deriden yapılmış torba veya tulumdur. Umumiyetle antik mehazlarda bu kelimeye pek sık rastlanmaz. Bu nevi vazolara verilen askos ismi ise moderndir. Eskilerin bu kaplara ne dediklerini bilmiyoruz. Fakat yassı ve yuvarlak olup, yanda ağızları ve üstte bir kulpları bulunan bu vazolar eskiden beri yapılıyorlardı. Bu şekle biz "kanonik askos," diyoruz. Kanonik askoslar ilk defa arkaik devrin sonlarında M. ö. 480-460 senelerinde görülmeğe başlarlar. Atinada arkaik devirle klâsik devir arasındaki intikal devresinde çok görülür ve M. ö. IV. yüzyılda da devam ederler.

Attik askoslarında en çok görülen bezeme şekli, bir veya iki tarafa yerleştirilmiş tek figürlerdir. İnsan figürleri vazonun inhinasına uygun olarak kıvrılır. Bazan yalnız insan başları ve hayvanlar görülür.

Elimizdeki askosta tezyinat iyi hesaplanmış bir şekilde vazonun madalyonunu tamamen doldurmaktadır. Açık pembe zemin üzerine figürlerin yerleri açık bırakılarak, siyah, parlak bir boya sürmek suretiyle iki yarım daire halinde figürlü bezeme yapılmıştır.

Madalyonun birinci yarım dairesinde profilden gösterilmiş sağa dönük bir kadın başı vardır. Başında, üzerinde çivi başları olmaları muhtemel noktacıları havi madenî bir miğfer taşımaktadır. Bunun yanından kumaş veya deri parçası olması muhtemel, ne olduğunu iyice kavrayamadığımız bir kısım aşağıya doğru sarmaktadır. Burada Tanrıçe Atena ve mukaddes hayvanı baykuş gösterilmiştir. Baykuş figürü ile Atena arasındaki münasebette, bu kadar yakınlıklarına rağmen karanlık kalmış noktalar pek çoktur.

Prehellenik devrede yalnız olarak baykuş figürünü pek sık görüyoruz. Baykuş, Dor istilâsından sonra da mistik kuvvetini muhafaza etmiş ve Attik ile Korint tarafından benimsenilmiştir. M. ö. VII. yüzyılda Atena ile beraber tasvir edildikleri pek nâdirdir. İlk defa bir Korint alabastronu üzerinde bunu görüyoruz. E. Pottier, *La Chovette d'Athene*, Bulletin Correspondence Hellenique, XXXII, 1908. s. 29 v.d. da ileri sürdüğü gibi M. ö. VI. yüzyılın ikinci yarısında ise beraber görülmeleri sıklaşmıştır. 550 tarihlerine ait Peisistra-

tos'dan sonraki Attik sikkelerinde Atena başı ve baykuş yanyana resmedilmişlerdir. Bu hayvan Atina akropolünde çok eskiden beri mevcut Atena Ergane ve Atena Polias kültleriyle de çok ilgilidir; fakat ilk defa baykuşu attribut olarak alan ilâhe, Atena Promakhos'tur.

Yalnız olarak baykuş, Attik keramiğinde çok görülen bir motiftir. British Museum'da sayısız küçük skyphos (*Corpus Vasorum Antiquorum*, Great Britain, fasc. V, lev. XXXII, no. 1-10) ve kantaros'lar (*C. V. A.*, Great Britain, fasc. V, lev. XXXI, no. 8) baykuş ve zeytin dalı motifleriyle süslenmişlerdir. Attik kayalık ve zeytinliklerinde çok baykuş bulunması da bu işte rol oynar. Bazen baykuşun muska ve fetiş olarak kullanıldığı da vakidir. Louvre, Korint, Munich müzelerinde plâstik olarak baykuş şeklinde yapılmış vazolar mevcuttur. Sayıları pek az olduğundan bunlar çok kıymetlidirler.

Vazomuzdaki Atena başı ve baykuşa analogi olarak British Museum'da bulunan siyah figürlü geç bir hydriayı gösterebiliriz (*Corpus Vasorum Antiquorum*, Great Britain, fasc. VI, lev. 97/11). Ön tarafındaki metopta sorguçlu miğfer ve aegis giymiş sola müteveccih bir Atena büstü ve bunun yanında baykuş bulunmaktadır.

Bilhassa M. ö. VI. yüzyıl vazolarında Atena ve baykuş harcı-âlem olmuştur. Elimizdeki askos da bu kabil Attik vazolarının tipik bir nümûnesidir.

İkinci yarım daire içinde profilden gösterilmiş sola dönük bir kadın başı bulunmaktadır. Saçlarının uçları başındaki sakkos'un kenarlarından dışarıya çıkmaktadır. Önünde bulunan başını geriye doğru döndürmüş kuğu kuşu, bu figürün Afrodit olmasını muhtemel kılmaktadır. Birçok vazo resimlerinde ölüm ilâhesi Afroditin başında bu şekil bir örtü taşıdığı görülmektedir.

Bu başa analogi olarak Amerikada Gallatin Koleksiyonunda bulunan kırmızı figürlü bir Attik lekythosunu gösterebiliriz (*Corpus Vasorum Antiquorum*, U. S. A. Gallatin Collection, lev. XXVI, no. 2). Vazonun önünde bir yanda sakkos giymiş Afrodit başı ve bizim nümûnede olduğu gibi boşluğu doldurmak için konulmuş tezyinî mahiyette bir kıvrım (spiral) vardır.

Tanrıçe Afroditin yanında kuğu kuşunun yerini incelemek istersek: En eski san'atta kuğu kuşu beyazlığından dolayı ışıkla

ilgili tutulmakta ve Apollon ile beraber görülmektedir. Sonraları ise Afroditin kutsal hayvanı olmuştur. Birçok tasvirlerde Afrodit onu binek hayvanı olarak kullanır. Kuğular tarafından çekilen araba motifi ise Romalılar zamanında ortaya çıkmıştır.

Elimizdeki askosda kuğu kuşu, kadın başının Afrodit'e ait olduğunu belirtmek için sıkıştırılmış, ikinci derecede bir figür olarak kalmıştır. Vazonun madalyonunda niçin iki ilâhe başının birleştirilmiş olduğu merak edilecek bir mes'eledir; fakat burada bu suali cevaplandırabilecek durumda değiliz. Vazonun M. ö. IV. yüzyıla ait olması çok muhtemeldir.

TROIS VASES GRECS A FIGURES DU MUSEE
D'ARCHEOLOGIE D'ISTANBUL
(RESUME)

L'article ci-dessus se propose de faire une analyse stylistique de cinq vases grecs, en se basant principalement sur une comparaison effectuée avec un grand nombre d'objets similaires de provenances diverses.

Ces vases, importés en Anatolie, et que l'on rencontre rarement dans notre pays, se trouvent actuellement en assez bon état, et chacun représente un type différent:

1. *Lekythos* ou *Oinochoe*, Inv. No. 7314, Fig. 1a, 1b.
 2. *Lekythos*, Inv. No. 7153, Fig. 4a, 4b et 5.
 3. *Lekythos*, Inv. No. 7321, Fig. 8 - 9.
 4. *Kalpis*, Inv. No. 7320, Fig. 11 - 12.
 5. *Askos*, Inv. No. 7142. Fig. 14, 15, 16.
-